

UDK 821.134.2'255.2
821.134.2.09

219

JASNA STOJANOVIĆ
Filološki fakultet u Beogradu

SERVANTESOVE UZORNE NOVELE U PREVODU HAJIMA ALKALAJA

Ime književnog kritičara i prevodioca Hajima Alkalaja (1912-1969) danas je malo poznato u našoj kulturnoj javnosti. Uzrok tome možda leži u činjenici da je ovaj rođeni Sarajlija, a beogradski svršeni student svetske književnosti, relativno kratko delovao u jugoslovenskoj kulturi: 1931. godine je, kao devetnaestogodišnjak, objavio prvi ogleđ u *Jevrejskom glasu*, a već 1948. se iselio u Argentinu.

Ovogodišnji jubilej Servantesa i *Don Kihota* – četrstogodišnjica prvog izdanja romana 1605. u Madridu – lep je povod da se podsetimo španskog Jevrejina Alkalaja, poznavaoća Servantesovog opusa i prevodioca njegovih *Uzornih novela* (*Novelas ejemplares*) na srpski.

Alkalaj je 1938. u Beogradu objavio izbor tri novele ("El celoso extremeño", "El licenciado vidriera", "La ilustre fregona") koji je otada mnogo puta preštampan¹ (kada je Duško Vrtunski 1981. dao integralni prevod svih dvanaest novela, zadržao je, uz redakturu, Alkalajevu prevode). O ovoj verziji izrečeno je više usputnih (Eli Finci, Kalmi Baruh²) i ne uvek adekvatno argumentovanih mišljenja (Josip Tabak³), te je naša namera da ovom prilikom iznesemo analizu ta tri prevoda, a sa ciljem ispravnijeg vrednovanja doprinosu ovog prevodioca našoj prevodnoj književnosti.

Analitički pristup Alkalajevoj verziji Servantesovih novela „Ljubomorni Estramadurac“, „Licencijak Staklenko“ i „Slavna sudopera“ (naslovi su njegovi) otkriva da je prevodilac u radu ispoljio određen broj grešaka, propusta i mana na koje ćemo pokušati da ukažemo grupišući ih, selektivno, u nekoliko celina, a na materijalu sve tri novele.

Ono što se analitičaru na prvi pogled najjasnije ukazuje jesu materijalne greške. Na neke su skrenuli pažnju Baruh⁴ i Tabak⁵, a mi spisku dodajemo nekoliko novih, ograničavajući se na omaške karakteristične za klasični španski idiom, kojim su novele pisane. Napomenimo da ti propusti ne remete ukupni smisao i da čitaocu, bez poredjenja sa originalom, čak ni ne zapinju za oko. Ipak, otkrivaju nepouzđano Alkalajevo znanje klasičnog

španskog. Pridev *discreto, a* (razuman, razborit, mudar, itd.), na primer, prevodilac u dva navrata pogrešno prevodi: kao „diskretan“ (Cervantes 1938:6), „duhovit“ (Cervantes 1938:39). Glagol *admirar*, koji je najčešće značio „čuditi se“, on prenosi kao „diviti se“, što se nikako ne uklapa u kontekst (u primeru iz „Slavne sudopere“: „Kariazo se mnogo *divio* Avendanju koji nije jeo skoro ništa“ /Cervantes 1938:65/). Imenica *cirujano* je označavala „vidara, ranara“, a ne „hirurga“ (Cervantes 1938:76), dok je *autor*, u kontekstu razgovora o pozorištu, bio „upravnik glumačke družine“, ne „pisac“ (Cervantes 1938:151). *Papel* je, zatim, označavao „ljubavno pismo“ (Cervantes 1938:98, 103; ne „hartiju“). Alkalaja je, dalje, bunio pridev *gallardo*, jer ga više puta krivo prevodi kao „veseo“ umesto „pristao, naočit“ (*un gallardo mancebo* – „jednog mladog veseljaka“ /Cervantes 1938:28/; takode u primeru iz „Staklenog licencijenta“ /Cervantes 1938:103/). Isto tako, imenica *bizarría* i prilog *bizarramente* predstavljali su mu problem, pa čitamo u „Staklenom licencijentu“, umesto „upadljivost, drečavost“, na primer u odevanju, – „neobičnost“ i „čudno“ (Cervantes 1938:127). Zatim, izgleda očigledno da tačno značenje imenice *hidalgo*, tako česte u literaturi XVII veka i kod samog Servantesa, Alkalaju nije bilo sasvim jasno. On je najčešće prenosi kao „vitez“ (Cervantes 1938:7, 150), a jedanput samo kako valja, kao *plemić* (Cervantes 1938:150)⁶.

Sledeća grupa problema u Alkalajevoj verziji tiče se doslovnih prevoda **izraza** (*otro día* – „drugog dana“, umesto „sutradan“ /Cervantes 1938:22/, ili *alzar los ojos* – „podići oči“, umesto „podići pogled“ /Cervantes 1938:10/), **glagolskih perifraza** (*volviéndose a salir* – „vrativši se da izide“, umesto „ponovo izašavši“ (Cervantes 1938:114); *no debe de ser rica* – „ne mora da je bogata“, a tačno je „izgleda da nije bogata“ (Cervantes 1938:10), i, naročito, **modizama** i **poslovice**. Prevodilac je u sve tri novele veoma često bio zaveden izvornikom, ne uspevši da zauzme dovoljnu distancu, potrebnu da njegovu sadržinu prenese verno, ali gipko i u duhu ciljnog jezika. Ovako, njegova rešenja najčešće su neprirodna i teška.

Gotove fraze i izrazi, ukoliko se prenose mehanički, ne samo da nagrdjuju prevod, već, u najvećem broju slučajeva, sasvim onemogućavaju njegovo razumevanje. I ovde se prevodilac veoma blizu držao izvornika i uporno gotovo sve idiomatske izraze u novelama prevodio na srpski, umesto da za njih traži semantičke ekvivalente. Kada pisac kaže: *Tan buen color dio Avendaño a su mentira, que a la cuenta del huésped pasó por verdad* (Cervantes 1987:58)⁷, Alkalaj prenosi: „Tako je lepim bojama Avendanjo ispričao svoju laž da se krčmaru ona učinila kao istina“ (Cervantes 1938:64). Čak ni sasvim transparentan izraz *de pies a cabeza* (Cervantes 1982:117) on ne prenosi u odomaćenoj varijanti „od glave do pete“, što bi zvučalo prirodnije, već „od nogu pa do glave“ (Cervantes 1938:135). Isto postupa i u primeru *al cielo abierto* (Cervantes 1982:118), kad se odlučuje za izraz „pod otvorenim nebom“, a ne za „pod vedrim nebom“ (Cervantes 1938:136).

U drugim primerima Alkalaj je pokušavao da prilagodi frazu srpskoj jezičkoj varijanti, ali su u dobijenom rezultatu redovno gubljeni komični, ironični ili drugi naboji prisutni kod Servantesa, kao u primeru iz

„Ljubomornog Estremadurca”: *y como el pobre negro tenía cuatro dedos de vino sobre los sesos* (Cervantes 1982:193) / „ali kako je siroti crnac imao *podosta vina u glavi...*” (Cervantes 1938:23).

Sličan, promašen efekat prevodilac je postigao neumesnim prevodenjem tradicionalnog španskog poređenja *gordo como una nutria* (Cervantes 1987:66), jer na srpskom, kako stoji kod Alkalaja, „debeo je kao vidra” (Cervantes 1938:72) ne znači mnogo, budući da je u našoj kulturi ova životinja, sasvim suprotno, oličenje brzine i okretnosti (valjalo ju je zameniti izrazom „kao prase” ili „kao krmak”, što bi, osim toga, priličilo govoru krčmara). Jednako neuspeo jeste primer „drhtao je kao živa” (Cervantes 1938:136) za primer *temblaba como un azogado* (Cervantes 1982:118) – kad naš jezik raspolaže sa toliko mogućnosti da se ova slika izvornije dočara, recimo „drhtao je kao prut”, „drhtao je kao list”, „tresao se kao u groznici”⁸ i slično.

Potpuno isti princip Alkalaj primenjuje i u slučaju poslovice: ne traga za ekvivalentima, ali ne nastoji ni da svom doslovnom rešenju dâ jezgrovitost, slikovitost ili rimu narodne poslovice, tako da ono bar liči na nju. Stoga je u sve tri novele, gde ima poslovice, konačni rezultat neuspeo: ne samo da semantička sadržina poslovice nije jasna, ili se samo nazire, već nije postignuto ni to da ona, kao specifičan element iskaza, štrči iz konteksta. Naredni primer to ilustruje dovoljno dobro:

La seca garganta, ni gruñe ni canta (Cervantes 1982:191) /
„Suho grlo niti gunda niti peva...” (Cervantes 1938:21).

Doslovni prevodi ruže i dijalog u novelama, čineći ga neprirodnim, ukočenim i nategnutim, što je sasvim suprotno od utiska koji se stiče iz izvornika. Kada se tome doda činjenica da je govor junaka kod Alkalaja za nijansu učeniji i formalniji od onoga kojim ih je obdario Servantes, ocenjivaču bode oči odsustvo lepršavosti u njihovim razgovorima, vodenim mahom u krčmi, na ulici ili u pomoćnim odajama Karisalesovog doma:

- Ya sé yo en qué ha de parar esto – dijo Carriazo.
- ¿En qué? – replicó Avendaño.
- *En que yo me iré con mi almadraba y tú te quedarás con tu fregona* – dijo Carriazo.
- No seré yo tan venturoso – dijo Avendaño.
- *Ni yo tan necio* – respondió Carriazo – *que por seguir tu mal gusto deje de conseguir el bueno mío.* (Cervantes 1987:61) /
„– Znam dobro kako će se sve to završiti, reče Kariazo.
- Kako? odgovori Avendanjo.
- Tako da ću ja otići na svoj ribolov, a ti ćeš ostati sa svojom sudoperom, reče Kariazo.
- Neću biti tako srećan, reče Avendanjo.
- Ni ja tako glup, odgovori Kariazo, da se zbog tvog lošeg ukusa odreknem svog dobrog” (Cervantes 1938:67).

Ova pitanja dovode nas do sledećeg prevodilačkog problema novela. Koliko god je u navedenim slučajevima Alkalaj nekritički sledio izvornik, toliko se u drugim prilikama udaljavao od njega bez potrebe. On, naime, gotovo na svakoj strani menja ritam Servantesove proze i skoro da je retkost

da njegova rečenica verno sledi izvornu po obimu, sintaksičkoj i gramatičkoj strukturi. To često i jeste nemoguće, posebno kad su u pitanju duge rečenice, ali Alkalaj od njih odstupa i kad ne mora. Generalno govoreći, on usporava iskaz razarajući dinamizam Servantesovih rečenica, i to kako u dijalogima tako i u narativnim delovima. Tu praksu, imanentnu njegovom rukopisu i stilu prevodenja, sprovođi u sve tri novele, i to na sledeći način:

*umesto **aorista**, u najvećem broju primera najboljim za prevodenje kastiljanskog glagolskog vremena *pretérito indefinido*, kojim se u klasičnom španskom dočarava dinamika radnje ili sled događaja u kratkom vremenskom razmaku, Alkalaj stalno upotrebljava *perfekat*, što znatno usporava i razvodnjava iskaz: *Levantáronse los dos, y cuando abrieron no hallaron persona ni supieron quién les había dado el aviso; más porque oyeron el son de un arpa, creyeron ser verdad la música y así, en camisa como se hallaron, se fueron a la sala, donde ya estaban otros tres o cuatro huéspedes puestos a las rejas;* (Cervantes 1987:61) / „Obojica se dignu, a kad su otvorili nisu nikog našli, nisu znali ni ko ih je obavestio. Ali kako su čuli zvuk harfe, pomislili su da je istina ono o muzici, i onako, još u košulji, pošli su u dvoranu gde su već bila tri ili četiri gosta naslonjena na rešetke” (Cervantes 1938:68).

Osim toga, u prethodnom primeru zapažamo da prevodilac prilično smelo prekraja Servantesovu rečenicu. To je zabeležio i jedan od njegovih prvih kritičara, Kalmi Baruh, ali je taj postupak smatrao opravdanim, zbog nemogućnosti da se duge Servantesove rečenice u prevodu prenesu na odgovarajući način. Konstatacija je tačna, ali verujemo da ju je ipak trebalo primenjivati oprezno i samo kada je bilo neophodno, što Alkalaj nije činio, jer nailazimo na po nekoliko takvih slučajeva na svakoj stranici njegovog prevoda. Najčešće je originalna složena rečenica, sačinjena od koordiniranih klauzula, međusobno odvojenih tačkom i zarezom, ili samo zarezom, cepana na nezavisne delove (tačkom), ili je između njih umetan veznik *i*. Primer je iz „Ljubomornog Estremadurca”: *Venga ese martillo y tenazas que decís, que yo haré por junto a este quicio lugar por donde quepa, y le volveré a cubrir y tapar con barro; que puesto que dé algunos golpes en quitar la chapa, mi amo duerme tan lejos de esta puerta que será milagro, o gran desgracia nuestra, si los oye.* (Cervantes 1982:190) / „Dajte amo ova vaša klešta i čekić. Napraviću rupu pored baglame da ih provučem, a posle ću je već prekriti zemljom i zapušiiti je. Nekoliko ću puta zalupati da izvučem ploču, ali moj gospodar spava tako daleko od ovih vrata da bi bilo čudo ili nesreća po nas kad bi čuo” (Cervantes 1938:20).

Međutim, naišli smo i na suprotne primere: tamo gde kod Servantesa srećemo tačku, Alkalaj stavlja tačku i zarez ili, čak, dve tačke (*Ya veo, Asturiano, cuán al descubierto te burlas de mí. Lo que podías hacer es irte enhorabuena...*/Cervantes 1987: 76/; „Vidim, Asturijanče, kako mi se otvoreno rugaš; mogao si sa srećom da odeš...” /Cervantes 1938:82/) ili tačku i zarez iz izvornika pretvara u zapetu. Sve to ukazuje na rašireno nepoštovanje Servantesove interpunkcije i prozodijske strukture rečenica i celih pasusa. Evo još jednog rečitog primera kako ovakvim intervencijama prevodilac usporava i menja ritam izvornika: *Mostráronse los hijos humildes y obedientes; lloraron las madres; recibieron la bendición todos; pusieronse en camino con mulas*

propias... (Cervantes 1987:51) / „Sinovi su se pokazali kao ponizna i poslušna čeljad, majke su plakale. Svi su ih blagoslovlili i oni su pošli na put s vlastitim mazgama” (Cervantes 1938:58). Osim pomenutog, Alkalaj kao da nema u vidu neophodnost da u određenom trenutku, kada je pripovedanje na klimaksu, prevod verno sledi Servantesovo gomilanje kratkih koordiniranih rečenica, kao, recimo, u slučaju kada Karisales, ljubomorni starac, zatiče Leonoru u Loajsinom zagrljaju (Cervantes 1982:214/Cervantes 1938:45) ili kada pisac duži period fikcionalnog vremena namerno sažima u jednu rečenicu, kao na početku priče o ljubomornom Estremadurcu (Cervantes 1982:77-78/Cervantes 1938: 8-9).

***nepoštovanjem elipse**, omiljenog Servantesovog stilskog sredstva za postizanje dinamičnosti u pripovedanju, Alkalaj takode smanjuje njegov intenzitet: *dijo que ella no tenía otra voluntad que la de su esposo* (Cervantes 1982:182) / „reče da ona nema druge volje do volje svog supruga” (Cervantes 1938:13), itd.

*usporavanje ritma i, uopšte, njegovo menjanje, Alkalaj postiže i **zadiraanjem u gramatički sklop rečenice**. On, na primer, izbacuje apoziciju iz prve, udarne rečenice u „Slavnoj sudoperi”, pa, tako, umesto *En Burgos, ciudad ilustre y famosa, no ha muchos años que en ella vivían...*(Cervantes 1987:45), dobijamo „U slavnom i čuvenom gradu Burgosu živela su ne tako davno...”. U drugim prilikama bez preke potrebe menja red reči u rečenici, kratke koordinirane rečenice u dugim složenim zamenjuje zavisnim, i sl. (npr. rečenicu *Vino la noche, y...* , sa upečatljivim jezgrovitim glagolskim oblikom *Vino* na udarnom mestu – u čelu rečenice /Cervantes 1982:198/, razvodnjava klauzulom „Kad je došla noć...” /Cervantes 1938:28/).

*uopšte, Alkalajev prevodilački manir, umesto ekonomiji, teži opisnom prevodenju i opširnosti. Njegova sklonost da ponavlja reči ili dodaje nove, nepostojeće u izvorniku, kako bi objasnio nešto, kosi se sa Servantesovim aluzivnim i energičnim rukopisom. Evo nekoliko primera:

La conclusión de la plática de los dos fue... (Cervantes 1982:212) /

„zaključak razgovora između stare i mladića bio je...”(Cervantes 1938:41).

A esto no respondió palabra; a lo demás dijo que... (Cervantes 1982:196) /

„Na ovo im nije ni slova odgovorio; na ono drugo im je *odgovorio*...” (Cervantes 1938:26).

Prevodilac, isto tako, preteruje s gomilanjem prisvojnih prideva, pokaznih zamenica i pomoćnog glagola *biti*, naročito pri nabranjanju, kada se oni mogu izbeći: *revolviendo en su memoria los peligros que en los años de su peregrinación había pasado, y el mal gobierno que en todo el discurso de su vida había tenido... sacaba...una firme resolución de mudar manera de vida* (Cervantes 1982:176-177) / „prebirući u svom pamćenju /.../ opasnosti kroz koje je prošao u godinama svog lutanja i razmišljajući o tome kako je rdavo upravljao čitavim svojim životom /.../ izveo je čvrstu odluku da će promeniti svoj način života” (Cervantes 1938:7-8).

Naposletku, pomenimo još jedan problem, prisutan naročito u „Staklenom licencijentu”, gde obiluju aluzije, anegdote, teško prevodivi izrazi i igre rečima. Čak i veštom prevodiocu ovakva mesta stvaraju poteškoće i

zapravo je ravno podvigu prevesti ih tako da slika ostane delotvorna: nešto mora da trpi, ili značenje ili lepota stila. Kod Alkalaja, na žalost, veoma često trpe oboje. On je, u stvari, ovu vrstu prepreke rešavao sa promenljivim ishodom. Ponekad je uspevao da kako-tako, katkad sa više, katkad sa manje uspeha, dočara igru rečima ili piščevu misao (Cervantes 1938:138, o mužu koji hoće da živi u miru sa ženom ili o dečaku koji želi da ode od kuće; o nosačima, p.144, itd.). Ponekad je bio primoran da daje objašnjenja u dnu strane, da bi čitalac shvatio poruku (pp. 137, 138-139, 152, 155, itd). Ipak, najviše je primera kad je pronađeno rešenje potpuno nerazumljivo za srpskog čitaoca (o podvođačicama, p. 139; o srcu i puls, p. 140; o dobrim i lošim slikarima, 143; o jemcu mangupa, *id.*; o bičevanju podvođačica i fijakera, *id.*; o sucima koji nose zmije u nedrima, 147, itd, itd). U svakom slučaju, mnoge od njih, čak i dobro prevedene, danas ne poseduju moć da kod čitaoca izazovu osmeh, kao što je to verovatno bilo u vreme kada je pisao Servantes. Osim jezičke barijere, srpskom čitaocu Alkalajevog doba, a i onom današnjem, isprečuje se i vremenska, koju je teško premostiti čak i u slučaju španskog čitaoca, a posebno našeg.

Uočljivo je odsustvo većeg broja objašnjenja uz Alkalajev prevod novela. Obilje pojmova i pojava jedinstvenih u španskoj civilizaciji, istoriji i geografiji, ostalo je neobjašnjeno domaćoj publici, ionako nedovoljno upoznatoj sa hispanskom kulturom. Ni imena, često simbolična kod Servantesa, nisu bliže objašnjena (npr. *Rodaja* i *Rueda*; međutim, *Vidriera* je prevedeno kao „Staklenko“, itd.). Transkripcija ostalih antroponima, kao i toponima, šarenolika je i svedoči o odsustvu usvojenog sistema („Mehiko, Gujomar, Kariazo, Konstanca, Diego“). Kasniji prevodilac novela, Vrtunski, dodao je u izdanju iz 1981. Alkalajevom tekstu izvestan broj eksplikativnih beleški.

Verujemo da je Alkalaj pri prevodenju radio na izdanju španskog akademika i servantiste iz prve polovine ovoga veka Fransiska Rodrigues Marina (Rodríguez Marín), koga i pominje u fus-noti svoje knjige (Cervantes 1938: 44). Tekst srpskog prevoda u potpunosti prati izvornik priredjen za štampu od strane Rodrigues Marina za izdanje novela u dve knjige, kod madridskog izdavača „La lectura“, a u kolekciji „Clásicos Castellanos“. Ovo izdanje je posle 1914 (I sveska), odnosno 1917 (II), kad se pojavilo, doživelo brojna ponovna izdanja, sve do sedamdesetih godina prošlog veka. Od ukupno dvadeset i osam beleški uz Alkalajev prevodni tekst tri novele, čitavih osamnaest preuzeto je od Rodrigues Marina. Onih deset koje je naš prevodilac dodao odnose se na pojmove iz španske istorije, geografije i književnosti namenjene domaćim čitaocima.

Kao prevodilac Servantesa Alkalaj je prvi naslednik rodonačelnika u tom poslu, Đorda Popovića, kako u izboru štiva, tako i u prevodilačkom metodu, sasvim romantičarskom („original je svetinja“). Vrlo dobro je poznavao prvi srpski prevod *Don Kihota*, o kome se pohvalno izrazio. Ipak, Alkalaj nigde ne pominje Daničarev prevod „Engleske Španjolkinje“, objavljen 1885. godine kod „Braće Jovanović“ u Pančevu. Možda nije ni znao da postoji, budući da je njegova rasprostranjenost u književnom životu bila neuporedivo manja nego ona *Don Kihota*. Bilo kako bilo, Alkalajev prevod tri novele došao

je gotovo pola veka posle Popovićevog prvencu, u vreme kada je u celoj Jugoslaviji interesovanje za špansku svakodnevicu i kulturu bilo na neobično visokom nivou. Gradanski rat su levičarski orijentisani intelektualci, čiji je najveći deo činila mlada generacija – u koju je tada spadao i Alkalaj – pratili izbliza i sa velikim interesovanjem.

Ovaj prevod je u vreme svog nastanka ispunio veliku prazninu u našem prihvatanju Servantesa, znanog isključivo kao tvorca pripovesti o mančanskom vitezu.

Alkalajeva verzija uglavnom uspeva da dočara piščeve ideje i duh originala; lepo se čita i teče dosta prirodno, mada, za današnji ukus, pomalo zastarelo. Iako se, kako smo pokazali, detaljnim poređenjem izvornika i prevoda ukazuje izvestan broj ozbiljnih slabosti, podvlačimo da je Alkalaj srpskom čitaocu otkrio tematiku, ideje i stil prvog španskog noveliste, što nije mala zasluga.

1 Cervantes, M. 1938. *Uzorne priče*. Preveo sa španskog Hajim Alkalaj. Beograd: Eos. Ova tri prevoda preštampana su, nekad odvojeno, nekad zajedno, kod raznih izdavača, 1950, 1959, 1961, 1963, 1976. i 1981. Svi naši navodi su iz prvog izdanja.

2 Baruh smatra da je prevod „besprekoran: veran, savesno raden, književan“, i da je prevodilac znao da prenese kako sadržinu dela, tako i stilske osobine Servantesove proze. Takođe podvlači da je Alkalaj uspešno, tamo gde je bilo neophodno, prekrajaio Servantesovu dugu rečenicu, i da je brojne narodne elemente iz dijaloga umeo da zaodene u ruho srpskog jezika. S druge strane, skrenuo je pažnju da se „u tako teškom i obimnom poslu“ Alkalaju potkrala i poneka netačnost ili doslovno rešenje, za šta daje nekoliko primera (Baruh, K. 1938. Miguel Cervantes: *Uzorne priče*. Preveo H. Alkalaj. Izdanje Eos Beograd. Pregled 179-180, 765-766).

3 Tabak iznosi poraznu ocenu Alkalajevog prevoda. Naziva ga „nepouzdanim“, „neodgovornim“ i „izdajničkim“, a veruje da razlog leži u tome što je „Prevodilac /.../ svoj prijevod radio godine 1937, onda kad mu je bilo poprilično dvadeset i pet godina i kad ni sam nije tvrdio niti je mogao tvrditi, da dobro poznaje španjolski jezik, a napose Cervantesov. Danas bi i sam prevodilac, da su ga pitali, vrlo rado iz temelja preradio svoj prijevod te ispravio one svoje mladalačke naivnosti, koje su, nažalost, teška nepravda nanescena Cervantesu i koje mi ne bismo smjeli preuzimati u nedogled.“ Mada su Tabakove primedbe na pogrešno prevedena konkretna mesta tačne, ipak smo mišljenja da on u ovom poslu „od stabala nije video šumu“. Naime, njegov metod „lovljenja“ materijalnih pogrešaka pokazao se nedovoljnim za obuhvatanje i celovito vrednovanje Alkalajevog prevoda i izricanje opšte ocene o njegovom kvalitetu, dometima, stepenu komunikativnosti sa čitaocima i, na kraju krajeva, mestu u domaćoj književnosti. Tabak takođe propušta da pronikne u Alkalajev način rada, kao i principe i ciljeve koje je imao pred sobom – što bi, verovatno, objasnilo neka njegova rešenja – (Tabak, J. 1957. Još jedna izdaja Cervantesa. *Vjesnik u srijedu* 293, s.p.).

4 *Moyo* znači *vedro* /kojim se merilo žito/, ne *ašov*; *velado* je *muž* /u prevodu *starac*/; bolje je reći *jutros* nego *ovog jutra*, *večeras* nego *ove noći*, i sl.

5 U „Ljubomornom Estremadurcu“ on s pravom konstatuje da *concierto* u datom kontekstu ne može značiti „koncert“, već „dogovor“; *conserva* nije „konzerva“, nego „ušecereno voće“; *no era muy ladina* znači „nije dobro znala španski“, a nikako „nije bila mnogo mudra“, ni „ne mnogo oštroumna“. I u „Slavnoj sudoperi“ Tabak je pronašao više omaški: fraza *rezar en romance* ne znači „kazivati kao romansu“, već, njegovim rečima, „moliti se naški“; jednako, modizam *tenerle a uno el pie al herrar*, doslovno preveden kod Alkalaja kao „držati konju nogu kad ga potkivaju“, u stvari znači „uveriti se sam“, „probati“, i slično.

6 Alkalaj takođe nije znao da je u XVII veku imenica *miseria* bila sinonim za „tvrđičluk“ (Cervantes 1938: 153); takođe greši kada *murmuradores* prevodi kao „sricatelji“ (Cervantes 1938: 153) i

morisca kao „Maurka“ (Cervantes 1938: 134). Potkralo mu se i nekoliko „lažnih prijatelja“: *de cristal* – od *kristala* (Cervantes 1938:142), itd.

7 Svi španski primeri uzeti su iz izdanja: Cervantes, M. 1982 (t. II), 1987 (t. III). *Novelas ejemplares*. (ed. J.B.Avalle-Arce). Madrid: Castalia.

8 Pronašli smo nekoliko primera umesne zamene španskih idioma domaćim ekvivalentima, kad se čak daje srodna slika, u „Staklenom licencijentu“, 143: *los levantó sobre el cuerno de la luna* (Cervantes 1982:125) – „kovao ih (je) u zvezde“ i p.133 *una dama de todo rumbo y manejo* (Cervantes 1982:115) – „jedna dama sumnjiva zanata“.

L I T E R A T U R A

Bertolino, N. 1981. O kritici prevoda poetskih dela. U Lj. Rajić (prir.) *Teorija i poetika prevodenja*. Beograd: Prosveta, 159-176.

Maksimović, V. 1984. Književnokritički radovi Haima Alkalaja. U H. Alkalaj *Izabrana djela*. Sarajevo: Svjetlost, 9-40.

Newmark, P. 1995. *Manual de traducción, versión española de Virgilio Moya*. Madrid: Cátedra.

Palavestra, P. 1998. *Jevrejski pisci u srpskoj književnosti*. Beograd: Institut za književnost i umetnost.

Pavlović-Samurović, Lj. 2004. *Knjiga o Servantesu*. Beograd: Naučna knjiga.

Sibinović, M. 1979. *Original i prevod. Uvod u istoriju i teoriju prevodenja*. Beograd: Privredna štampa.

Stojanović, J. 2005. *Servantes u srpskoj književnosti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva (u štampi).

Vidaković-Petrov, K. 1990. *Kultura španskih Jevreja na jugoslovenskom tlu. XVI-XX vek*, II, dopunjeno izdanje. Sarajevo: Svjetlost.

R E S U M E N

LAS NOVELAS EJEMPLARES DE CERVANTES EN LA TRADUCCIÓN DE HAJIM ALKALAJ

Este texto es un análisis de la traducción al serbio de tres *Novelas ejemplares* de Miguel de Cervantes, realizada por el sefardí Hajim Alkalaj en 1938 (“El celoso extremeño”, “La ilustre fregona”, “El licenciado Vidiera”). Su versión, traducida a partir de la edición preparada por F. Rodríguez Marín a principios del siglo pasado, ha sido muy leída en nuestro país, hecho demostrado por numerosas reimpressiones (la última data de 1981). Se han publicado unas cuantas reseñas de ella (dos positivas y una negativa), por lo que, aprovechando este centenario cervantino, nos proponemos ofrecer nuestro análisis, con el fin de determinar su valor intrínseco para la cultura y la literatura serbias.